

9 september 2020

Onderwerp: Update KNMO protocol en toelichting richtlijnen

Geachte bestuurder,

Inmiddels is voor veel muziekverenigingen het seizoen weer gestart. De laatste 6 maanden waren voor iedereen in Nederland en ver daarbuiten maanden van zorg en onzekerheid. Nog steeds bevinden we ons in een onzekere situatie en hebben we te maken met maatregelen die zorgen voor beperkingen maar nodig zijn om het besmettingsrisico te verminderen.

De komende maanden zal de KNMO samen met samenwerkingspartners actief betrokken blijven bij alle ontwikkelingen en zich ook inzetten om daar waar nodig en gevraagd informatie te verschaffen. Naast muziekverenigingen worden wij ook veelvuldig benaderd door overheden (gemeenten en veiligheidsregio's) om informatie te verstrekken over de richtlijnen maar ook over de manier hoe onze sector georganiseerd is, wat er nodig is in de toekomst etc. Ondanks het feit dat we liever een andere aanleiding hadden gehad voor deze interesse in onze sector kunnen we ook op die manier bij overheden meer kennis en begrip ontwikkelen voor onze sector.

Als er op lokaal niveau (gemeente/veiligheidsregio) vragen zijn over het protocol kan er altijd contact gezocht worden met de KNMO. Op die manier kunnen we lokale overheden assisteren bij een correcte uitleg/uitvoering van de richtlijnen.

Aanpassing in het KNMO protocol

Op een paar kleine onderdelen hebben we het protocol inmiddels aangepast. Deze aanpassingen worden deels doorgevoerd op basis van reacties en opmerkingen die we krijgen die we vervolgens weer toetsen op realiteit en haalbaarheid. In veel gevallen betreft het minimale aanpassingen van het protocol. Echter, waar we nadrukkelijk aandacht voor vragen is het advies van het RIVM versie 21 augustus 2020 met betrekking tot ventilatie in ruimten dat is overgenomen in het KNMO protocol: <https://lci.rivm.nl/ventilatie-en-covid-19>. In de bijlage van deze brief treft u nog aanvullende informatie aan met betrekking tot ventilatie van ruimten.

Toelichting i.v.m. terugkerende vragen

Regelmatig krijgen we vragen over specifieke situaties. Vaak hebben die betrekking op een uitzondering ter plekke of een andere aanpak van de lokale overheid. Wij proberen zo goed als mogelijk alle vragen te beantwoorden maar in sommige gevallen is dat lastig/onmogelijk aangezien het een uitzondering betreft. Daarbij moet er rekening mee worden gehouden dat meer en meer de bevoegdheid op lokaal (veiligheidsregio/gemeente) niveau komt te liggen als het gaat om de toepassing van maatregelen.

Hieronder geven we op hoofdlijnen de huidige stand van zaken aan:

Algemene richtlijn volgens huidige stand van zaken maatregelen

		Activiteit binnen	Activiteit buiten
Jongeren tot 18 jaar	Afstand tot elkaar	Voor kinderen en jongeren tot 18 jaar geldt niet meer de voorwaarde van onderlinge afstand van 1,5 meter. Dat hoeft dus ook niet bij samen muziek maken. Wel dienen volwassenen de vereiste 1,5 meter tot kinderen en jongeren te bewaren. De overige voorwaarden en maatregelen uit het protocol gelden wel.	Voor kinderen en jongeren tot 18 jaar geldt niet meer de voorwaarde van onderlinge afstand van 1,5 meter.
Personen vanaf 18 jaar	Afstand tot elkaar	Voor personen vanaf 18 jaar blijven de voorwaarden weergegeven in het protocol van de KNMO gelden waaronder de afstand van 1,5 meter zijwaarts, 2 meter in blaasrichting m.u.v. fluiten en rekening houdend met de afwijkende blaasrichting van hoorns.	Bij bepaalde activiteiten is contact en bewegen in de persoonlijke ruimte (< 1,5 meter) niet uit te sluiten en in sommige situaties zelfs noodzakelijk (o.a. bij de uitvoering van een choreografie). Zodoende geldt de 1,5 meter alleen voor zover dat mogelijk is. Het gaat om bijvoorbeeld sporters, acteurs en dansers (zowel professionals als amateurkunstbeoefenaars). Vanuit deze richtlijn geldt voor show-uitvoering in de binnen- en buitensituaties (zowel optredens als repetities) dat de 1,5 meter richtlijn alleen voor zover mogelijk gehandhaafd dient te worden.
Algemeen	Luchtventilatie	Essentieel voor het beperken van de concentratie aerosolen is goede ventilatie, met instroom van verse lucht en afvoer van oude lucht naar buiten, of naar een andere ruimte. Ventileer de ruimte waar gezamenlijk wordt gerepeteerd 24 uur per dag en zorg ervoor dat in de pauzes en na de bijeenkomst de ruimte ongeveer 10 minuten wordt gelucht. Bij twijfel over de ventilatie en luchtstromen in de ruimte is het aan te raden professioneel advies in te winnen. Zie voor meer informatie het recente advies van het RIVM .	
Algemeen	Aantal personen bij uitvoeringen	<ul style="list-style-type: none"> • Maximaal 100 bezoekers per ruimte met vaste zitplaatsen, met inachtneming van 1,5 meter. • Geen maximum bij vaste zitplaatsen, 1,5 meter afstand, een reservering en een gezondheidscheck* vooraf. • Daarnaast gelden de voorwaarden van de verhuurder van de concertruimte over ruimtegebruik, afspraken rond hygiëne-maatregelen et cetera. 	<ul style="list-style-type: none"> • Maximaal 250 bezoekers, met inachtneming van 1,5 meter afstand. • Geen maximum bij vaste zitplaatsen, 1,5 meter afstand, een reservering en een gezondheidscheck.

Afstand tot elkaar tijdens het musiceren voor blazers (binnen)

Op basis van het RIVM advies voor de koorsector heeft de KNMO in overleg met de bevoegde autoriteiten het protocol op 2 juli 2020 aangepast met het advies om in zijwaartse richting de afstand aan te houden van 1,5 meter en in voorwaartse (blaas)richting 2 meter. Daarbij dient rekening te worden gehouden dat bepaalde instrumenten (o.a. hoorns) een afwijkende blaasrichting hebben en met de opgenomen uitzondering voor fluit/piccolo. Daar waar bij verenigingen of individuele musici binnen verenigingen zorgen bestaan is het natuurlijk gewoon mogelijk om een afstand > 1,5 meter c.q. > 2 meter te hanteren. In het KNMO protocol zijn voorbeelden opgenomen die tevens de oppervlakte weergeven in 'zig-zag'-opstelling en de opstelling 'recht-achterelkaar'. We benadrukken nogmaals dat afstand tot elkaar slechts 1 van de onderdelen is om het besmettingsrisico te beperken. Het geheel van maatregelen (met name ventilatie) zorgt voor een verantwoorde situatie.

In het protocol wordt gesproken over 'zittend' repeteren waarmee wij bedoelen dat iedere musicus 'statisch' op dezelfde plek blijft tijdens het musiceren. Wij begrijpen dat er ook verenigingen zijn die staand repeteren (binnen) zonder zich te verplaatsen. Hiervoor gelden uiteraard dezelfde richtlijnen met betrekking tot de afstanden.

Spatschermen

In een aantal gevallen hebben we de vraag gekregen of in navolging van de horeca het plaatsen van spatschermen tussen musici een optie zou zijn om de afstand tot elkaar te verkleinen. Los van de vraag of dit de klank tijdens een repetitie/uitvoering ten goede komt is er op dit moment geen mogelijkheid om dit in de landelijke richtlijn (KNMO protocol) op te nemen. Er is nog te weinig bekend over de verplaatsing van aerosolen om de afstand te verkleinen met toepassing van spatschermen. We begrijpen de suggestie vanwege de toepassing van spatschermen in de horeca en hebben ook gevraagd aan de bevoegde autoriteiten om hier nader onderzoek naar te doen voor eventuele toepasbaarheid in onze sector.

Show repetities en mars repetities / uitvoering show (in de mars- en showsector)

We krijgen met regelmaat vragen van orkesten, actief in de mars- en showsector, hoe om te gaan met de afstanden bij mars- en showrepetities zowel binnen als buiten.

We richten ons hieronder op de geadviseerde afstanden bij mars- en show repetities en uitvoeringen in zowel de binnen-situatie (sporthal etc.) en buiten-situatie (sportvelden etc.). In alle gevallen dienen de algemene richtlijnen in het KNMO protocol met betrekking tot hygiëne-voorschriften en groepsvorming etc. te worden gevolgd.

Show (repetities en uitvoeringen zowel binnen als buiten)

Voor deze verenigingen die het uitvoeren van een show tot hun hoofdtaak rekenen zijn de afstanden tot elkaar een serieuze blokkade om hun activiteiten te hervatten. Bij show (repetities/uitvoeringen) is er in vrijwel alle gevallen sprake van wisselende formaties binnen het show-concept en geen sprake van een constante situatie. De overheid heeft zich niet expliciet uitgesproken over showuitvoering (en het is ook niet de verwachting dat zij dit zullen gaan doen). Echter er is een uitzondering gemaakt voor sport, acteren en dans. Bij deze laatste disciplines is een uitzondering opgenomen met ingang van 1 juli 2020 met betrekking tot de '1,5 meter richtlijn'.

Mede in overleg met de autoriteiten stelt de KNMO dat repetities en uitvoering van 'shows' in de mars- en showsector in zowel de binnen- als de buitensituatie kunnen worden hervat met toepassing van de uitzondering die ook voor sport, acteren en dans van toepassing is. Uiteraard dienen de richtlijnen rond groepsvorming en ventilatie in de binnenruimte in acht te worden genomen. Ook hier gaat het wederom om orkesten/verenigingen met personen van > 18 jaar aangezien de algemene richtlijn voor personen tot 18 jaar reeds de '1,5 meter' regel opheft.

Mars (repetitie en uitvoeringen zowel binnen als buiten)

Voor mars-uitvoeringen waarbij het orkest in een vaste formatie zich (lopend) voortbeweegt dienen de afstanden zoals die zijn aangegeven in het KNMO protocol te worden gevolgd (1,5 meter c.q. 2 meter). Daarbij dient onderscheid te worden gemaakt tussen personen tot 18 jaar en personen vanaf 18 jaar (zie matrix hierboven). Uiteraard erkennen we dat in de sportsector ogenschijnlijk meer toegestaan zou zijn, aangezien in de sportsituatie geen onderlinge afstand wordt gehanteerd. Het verschil is echter dat tijdens het sporten eventueel contact kortstondig is en daarmee lijkt er een verminderd risico. Bij mars-uitvoeringen beweegt het orkest zich in een (vrij) constante formatie voorwaarts en is het (nog) niet duidelijk in hoeverre het musiceren in deze vorm tot besmettingsrisico's zal leiden. Zodoende adviseren we bij deze vorm vooralsnog de geadviseerde afstanden te hanteren.

Majorette/Twirling/Color Guard

De specifieke discipline majorette, twirling en color guard is onder de noemers 'sport' en 'dans' (en in sommige situaties ook acteren) niet gehouden aan de 1,5 meter regel in zowel buiten- als binnensituaties. In alle gevallen benadrukken wij de bestaande protocollen te volgen en mede gezien de aard van de discipline ook kennis te nemen van het [protocol Verantwoord Sporten](#) van het NOC*NSF. Tevens geeft het NOC*NSF handreikingen voor toeschouwers bij sportwedstrijden hetgeen behulpzaam kan zijn bij de organisatie van wedstrijden in deze discipline.

Algemene vragen

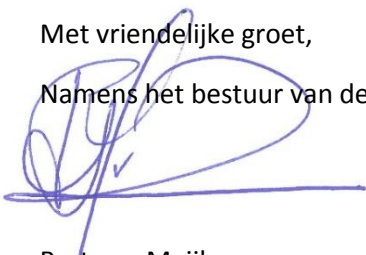
Er bereiken ons vragen met betrekking tot ledenwerving (b.v. op scholen) en jaarlijkse collecten (lotenverkoop) door verenigingen. Het is complex om in alle specifieke situaties een advies te geven aangezien we als KNMO niet op de hoogte (kunnen) zijn van de situatie ter plekke. Wij adviseren om in alle gevallen de algemene richtlijnen te hanteren en rekening te houden met hygiëne. Tevens benadrukken we dat goede communicatie en afspraken vooraf met de lokale overheden essentieel zijn. Wij zien dat vergelijkbare situaties in sommige delen van het land anders worden beoordeeld en toegepast.

We benadrukken om in alle gevallen het gezonde verstand te gebruiken en zorgvuldig met de situatie om te gaan. Hanteer in alle situaties, dus ook tijdens de '3^e helft' van de repetitie, de bekende richtlijnen.

De KNMO blijft nauw betrokken bij alle ontwikkelingen. Wanneer de situatie om aanpassingen vraagt zullen we u informeren.

Met vriendelijke groet,

Namens het bestuur van de KNMO,

Bart van Meijl
Voorzitter KNMO

Bijlage ventilatie

Informatie RIVM

Het RIVM heeft 28 juli 2020 een update gepubliceerd over ventilatie van ruimten in relatie met COVID-19. Weliswaar is volgens het Rijksinstituut nog niet duidelijk hoe het coronavirus zich (via aerosolen) door de lucht verspreidt, maar raadt wel aan om de risico's daarop te verminderen.

Het RIVM adviseert:

- een ruimte dag en nacht te ventileren, door ramen op een kier te zetten, roosters open te houden, of door middel van mechanische ventilatie;
- meerdere keren per dag de ruimte te luchten, door ramen en deuren tegen elkaar open te zetten, gedurende 10 tot 15 minuten;
- te ventileren volgens de eisen van het Bouwbesluit die gelden voor het gebouw of voor de gebruiksfunctie.

Ventileren is het voortdurend verversen van lucht. De buitenlucht vervangt dan telkens een deel van de binnenlucht. Dat kan door middel van natuurlijke ventilatie (bijvoorbeeld ramen/deuren open zetten) en met een mechanisch ventilatiesysteem. Aanvoer van verse lucht is daarbij essentieel. Het RIVM raadt het gebruik af van apparaten die alleen maar dezelfde lucht in dezelfde ruimte laten circuleren, zoals zwenkventilatoren, mobiele airco's en daarmee vergelijkbare systemen. Luchtbehandelingssystemen die lucht (deels) vervangen door verse buitenlucht acht het RIVM wel bruikbaar.

Door universiteiten en kennisinstituten wordt nog steeds onderzoek gedaan naar de verspreiding van aerosolen en/of de aerogene verspreiding van SARS-CoV-2 in een ruimte. Indien dit tot nieuwe inzichten leidt, zal het RIVM het beleid en de bijbehorende maatregelen aanpassen.

Bovenstaande adviezen gelden uiteraard in samenhang met de reguliere maatregelen die door het Rijk zijn uitgevaardigd. In het (door de rijksoverheid goedgekeurde) KNMO protocol staat omschreven wat verenigingen nog meer kunnen doen om verantwoord hun activiteiten te ondernemen.

Tevens willen we informatie aanreiken die kan helpen bij het beoordelen van de bestaande situatie. Deze informatie is gebaseerd op de bronnen die onderaan dit artikel worden genoemd. De KNMO benadrukt dat het hulpmiddelen zijn. We zijn geen experts en elke situatie is anders.

CO2-meter als indicator voor schone lucht

Mensen ademen zuurstof in en ademen kooldioxide (CO₂) uit. Een CO₂-meter meet de verhouding CO₂ in de lucht en drukt dit uit in ppm (parts per million). Dat maakt de aanwezigheid van een virus niet zichtbaar (want dat is niet te meten), maar maakt wel duidelijk of de lucht in een ruimte schoon is. Volgens de richtlijnen van het *Bouwbesluit 2012* zijn CO₂-waarden tot 1200 ppm voor een ruimte voldoende, maar onder meer Cultuurconnectie adviseert om vanwege corona een maximum aan te houden van 800 ppm. Dat getal komt ongeveer overeen met 60m³ beschikbare verse lucht per persoon per uur. Dit minimaliseert het risico van transmissie via aerosolen.

CO2-meter aanschaffen

Sommige gebouwen of ruimtes hebben al CO2-meters waarop kan worden afgelezen hoe hoog de concentratie CO2 is. Maar er zijn ook betrouwbare losse CO2-meters te koop voor ongeveer € 200,-, waaronder draadloze meters die via een mobiele telefoon zijn af te lezen. Een vereniging kan een CO2-meter zelf aanschaffen, of aan de verhuurder vragen dat te doen. Ga ook na of er in de huur- of gebruikersovereenkomst afspraken staan over het binnenklimaat van een gehuurde ruimte.

Zet een CO2-meter wel op een goed referentiepunt in de ruimte neer (centraal, anderhalve meter boven de grond) om een betrouwbaar meetresultaat te krijgen. Dus niet dicht bij mensen, niet achter een kast, of vlakbij een deur of raam. Kijk tijdens de repetitie regelmatig welke waarde de CO2-meter aangeeft.

Een CO2-meter werkt redelijk eenvoudig. Meting van het gehalte CO2 in een repetitielokaal vereist geen hulp van een expert. Het is wel verstandig aan de verhuurder/exploitant van een gebouw te vragen de ventilatie in het hele gebouw door te laten meten door een expert. Het ministerie van OCW heeft een coördinatieteam geïnstalleerd om scholen te helpen met ventilatie.

Eerste hulp bij ventilatie

Voor de koorsector, met name voor koren die in kerken repeteren, is er een rekentool ontwikkeld voor koren die in kerkgebouwen repeteren. De initiatiefnemers zijn 'Eerste hulp bij ventilatie' <https://eerstehulpbijventilatie.nl>

Deze rekentool taxeert de risico's op basis van het aantal personen in een ruimte, gerelateerd aan het volume van de ruimte, de duur van de bijeenkomst en de beschikbare ventilatiecapaciteit. De rekentool is nu alleen nog gericht op kerkgebouwen, maar er wordt gewerkt aan uitbreiding voor andere ruimte-typen.

Referenties

- RIVM advies 'Ventilatie en COVID-19' d.d. 28 juli 2020 <https://lci.rivm.nl/ventilatie-en-covid-19>
- Ventilatie en luchtkwaliteit in Aanvullende richtlijnen protocol Cultuurconnectie www.cultuurconnectie.nl
- <https://nos.nl/artikel/2344479-slob-richt-coordinatieteam-voor-ventilatie-op-scholen-op.html>